

2026-05-18 Περιηγήσεις από τα Μυστήρια μέχρι το White Lotus

2026-05-18 18:10

Πρόκειται για ένα εξαιρετικά πλούσιο σύνθετο ερώτημα – ας το αναπτύξουμε σε στρώματα.

🕒 Μπορείς να μας κάνεις μια ανάλυση της σχέσης μεταξύ των ταξιδιών προσκυνήματος στο *Canterbury Tales*, των πορειών στα Ελευσίνια Μυστήρια, του ισλαμικού Hajj, και διαφόρων άλλων συλλογικών τελετουργικών ταξιδιών, και να αναφερθείς στον ανθρωπολογικό και κοινωνιολογικό τους ρόλο; Να μας συνδέσεις επίσης με σύγχρονες θεωρίες της *performativity*, *ritual*, και *liminality*. Επίσης να κάνεις μια ανιπαράβολή με τα προσωπικά μοναχικά ταξίδια όπως του Οδυσσέα, του *Wilhelm Meister*, του Lenz και γενικότερα μια αντιπαράθεση με την μοναχική περιπλάνηση όπως στο *Wilhelm Meisters Lehrjahre*. Και τέλος, μια αντιπαράθεση με τα καθαρά καταναλωτικά ταξίδια του σύγχρονου τουρισμού, με τους προδρόμους τους στον τουρισμό της Μεσογείου στην Ρωμαϊκή Εποχή - και όπως αυτά τα έχει επισκεφτεί στο κινηματογραφικό του έργο ο Black - "White Lotus"

I. Το συλλογικό τελετουργικό ταξίδι: δομή και ανθρωπολογία

Η βασική δομή

Ο Victor Turner, εμπνεόμενος από τον Arnold van Gennep (*Les rites de passage*, 1909), ανέπτυξε την ανάλυση του τελετουργικού ταξιδιού γύρω από τρεις φάσεις: *αποχωρισμός* (separation) από την καθημερινή κοινωνική τάξη, *liminality* (το κατώφλι, η ενδιάμεση κατάσταση), και *ενσωμάτωση* (reincorporation) – επιστροφή στην κοινωνία αλλά

μεταμορφωμένος. Το τελετουργικό ταξίδι είναι η χωρική έκφραση αυτής της δομής: η κίνηση στο χώρο μεταφράζει την κίνηση στο είναι.

Αυτό που κάνει το *συλλογικό* ταξίδι ιδιαίτερο είναι η έννοια που ο Turner αποκαλεί **communitas**: η προσωρινή διάλυση των κοινωνικών ιεραρχιών και η εμπειρία μιας οριζόντιας αλληλεγγύης μεταξύ των συμμετεχόντων. Ο πλούσιος και ο φτωχός προσκυνητής βαδίζουν μαζί· ο κοινός στόχος υπερβαίνει την κοινωνική διαφορά. Βεβαίως αυτή η ιδανική *communitas* συνυπάρχει πάντοτε με τις πραγματικές ιεραρχίες — δεν τις καταργεί, τις αναστέλλει.

Τα Ελευσίνια Μυστήρια

Η πορεία από Αθήνα στην Ελευσίνα (η *Ιερά Οδός*, περίπου 22 χλμ.) είναι ίσως το αρχαιότερο καλά τεκμηριωμένο παράδειγμα τελετουργικής πορείας στον δυτικό κόσμο. Η δομή είναι χαρακτηριστικά liminal: οι μύστες αφήνουν την πόλη (αποχωρισμός), διανύουν μια χωρικά και τελετουργικά φορτισμένη διαδρομή με σταθμούς, γέφυρες, και ritual προκλήσεις (liminality), και φτάνουν στο Τελεστήριο για την κορυφαία εμπειρία — το *έποπτεύειν*, η οπτική αποκάλυψη που δεν επιτρεπόταν να περιγραφεί.

Αυτό που κάνει τα Ελευσίνια εξαιρετικά ενδιαφέροντα από ανθρωπολογική άποψη είναι η *δημοκρατική* τους διάσταση: στα μυστήρια γίνονταν δεκτοί (με εξαίρεση τους ανδροφόνους) πολίτες, γυναίκες, δούλοι, ξένοι. Η *communitas* που δημιουργούσε η κοινή εμπειρία ήταν εξαιρετικά διευρυμένη για τα αρχαία ελληνικά δεδομένα. Η Κικέρων έγραφε ότι από τα Ελευσίνια ήρθαμε να κατανοούμε πώς να ζούμε με χαρά και πώς να πεθαίνουμε με ελπίδα — μια διατύπωση που δείχνει ότι η εμπειρία είχε βαθύ υπαρξιακό περιεχόμενο, πέρα από τη λατρευτική λειτουργία.

To Hajj

Το Hajj είναι ίσως η πιο εντυπωσιακή ενεργή έκφραση συλλογικής liminal πορείας: εκατομμύρια άνθρωποι, ντυμένοι σε λευκό ύφασμα (*ihram*) που εξαλείφει εξωτερικά σήματα κοινωνικής θέσης, κινούνται μαζί γύρω από την Κάαμπα, τρέχουν μεταξύ Σαφά και Μαρβά, στέκονται στο Αράφατ. Η χωρική δομή της πορείας αναπαράγει αφηγήματα – του Αβραάμ, της Άγαρ, της Θυσίας – ενσωματώνοντας τους προσκυνητές σε μια κοσμική αφήγηση που υπερβαίνει τον ατομικό βίο.

Ο Malcolm X, στην περίφημη επιστολή του από τη Μέκκα (1964), περιγράφει την εμπειρία της *communitas* με εντυπωσιακή ακρίβεια: έβλεπε ξανθούς γαλανομάτηδες και μαύρους Αφρικανούς να τρώνε από το ίδιο πιάτο, και κατάλαβε κάτι για τη δυνατότητα υπέρβασης της φυλετικής διαίρεσης που η εμπειρία της *communitas* κατέστησε ξαφνικά αληθοφανές. Αυτή είναι η ανθρωπολογική λειτουργία στην πιο καθαρή της μορφή.

Ta Canterbury Tales

Ο Τσώσερ παρουσιάζει κάτι διαφορετικό και πιο πολύπλοκο: η προσκυνηματική *communitas* *αποσταθεροποιείται* από μέσα. Οι προσκυνητές διατηρούν, αναπαράγουν, και διαπραγματεύονται τις κοινωνικές τους θέσεις καθ' οδόν. Ο Knight, η Wife of Bath, ο Pardoner – ο καθένας φέρει την κοινωνική του ταυτότητα ως ακαταμάχητο φορτίο. Το ταξίδι δεν τους μεταμορφώνει τόσο όσο τους αποκαλύπτει.

Αλλά ακριβώς εδώ βρίσκεται η λογοτεχνική και κοινωνιολογική πρωτοτυπία: η δομή-πλαίσιο του ταξιδιού δημιουργεί έναν χώρο όπου διαφορετικές φωνές, διαφορετικά είδη, διαφορετικές κοσμοθεωρίες μπορούν να συνυπάρξουν και να αμφισβητηθούν αμοιβαία. Η *communitas* δεν είναι ιδεαλιστική ισότητα αλλά ένα ρευστό πεδίο κοινωνικής διαπραγμάτευσης – πιο ρεαλιστική ίσως από τις ιδεαλιστικές ιεροτελεστικές εκδοχές.

II. Θεωρητικές συντεταγμένες: performativity, ritual, liminality

Τρεις θεωρητικές παραδόσεις συμπλέκονται εδώ:

Ο **Turner** (η έννοια της liminality και communitas) μας δίνει τη δομολογική βάση. Αλλά ο Turner ήταν επίσης ευαίσθητος στο γεγονός ότι η liminality δεν είναι μόνο τελετουργική αλλά και *αισθητική* — ο ίδιος συνέδεε τα liminal φαινόμενα με το θέατρο, τη μάσκα, τον λόγο. Ο όρος "**liminoid**" που εισήγαγε αργότερα είναι κρίσιμος: σε σύγχρονες κοινωνίες, η liminal εμπειρία δεν συμβαίνει στο κέντρο της κοινωνικής ζωής (όπως στις τελετουργίες αρχαϊκών κοινωνιών) αλλά στην περιφέρεια — στην τέχνη, στην παράσταση, στη λογοτεχνία, στο ταξίδι.

Η **Judith Butler** και η θεωρία της performativity μας προσφέρει μια συμπληρωματική οπτική: η ταυτότητα δεν *είναι* αλλά *γίνεται* μέσα από επαναλαμβανόμενες πράξεις. Το τελετουργικό ταξίδι μπορεί να διαβαστεί ως ένα συμπυκνωμένο πεδίο performativity: ο προσκυνητής *γίνεται* προσκυνητής μέσα από τη χωρική, σωματική, και κοινωνική πράξη του ταξιδιού. Η φόρεση του ihram, το βάδισμα στην Ιερά Οδό, η εξομολόγηση στην εκκλησία του Αγίου Θωμά Μπέκετ — όλα αυτά είναι performative πράξεις που δεν εκφράζουν μια προϋπάρχουσα εσωτερική κατάσταση αλλά την *παράγουν*.

Ο **Schechner** (performance studies) συνδέει τελετουργία και θέατρο με έναν τρόπο που είναι άμεσα σχετικός: η έννοιά του για "restored behavior" (αποκατεστημένη συμπεριφορά) — το γεγονός ότι η παράσταση επαναλαμβάνει και ανακαλεί πράξεις που έχουν γίνει πριν, ότι ο ηθοποιός/τελετουργός "ζει" σε ένα παρελθόν που έχει ενσωματωθεί στο παρόν — εξηγεί γιατί τα τελετουργικά ταξίδια έχουν τέτοια ψυχολογική δύναμη: δεν βιώνεις το ταξίδι μόνο για σένα αλλά *ως* κομμάτι μιας αλυσίδας που εκτείνεται στο χρόνο.

III. Το μοναχικό ταξίδι: Οδυσσέας, Wilhelm Meister, Lenz

Η αντιπαράθεση με το συλλογικό ταξίδι είναι φιλοσοφικά εύγλωττη.

Ο Οδυσσέας ταξιδεύει μόνος κατά βάση (ακόμα και όταν έχει συντρόφους, αυτοί πεθαίνουν έναν έναν) και το ταξίδι του είναι η ανακατασκευή της ταυτότητας μέσα από τη δοκιμασία. Αλλά ο σκοπός είναι η *επιστροφή* — ένας ορισμένος προορισμός που είναι ταυτόχρονα χωρικός (Ιθάκη) και υπαρξιακός (ο εαυτός που ήταν πριν, ανακτημένος μέσα από την εμπειρία). Η δομή είναι κυκλική: αποχωρισμός → δοκιμασία → ανακτημένη ταυτότητα. Είναι ατομική liminality χωρίς *communitas*.

Ο Wilhelm Meister (Goethe) αντιπροσωπεύει κάτι νεώτερο και πιο πολύπλοκο: το *Bildungsroman* ως αφηγηματική μορφή είναι η εσωτερική του ταξιδιού ως παιδεία. Ο Wilhelm δεν πηγαίνει κάπου συγκεκριμένο· κινείται μέσα από εμπειρίες, σχέσεις, αποτυχίες, και αποκαλύψεις που διαμορφώνουν σταδιακά έναν εαυτό ικανό για ενηλικίωση. Το ταξίδι είναι *τελεολογικό* αλλά η τελεολογία του είναι ανοιχτή: δεν ξέρεις από πριν που οδηγεί. Αυτή η δομή — η *Wanderschaft* ως συστατικό της ανθρωπίνης ολοκλήρωσης — είναι αστικά ατομιστική και βαθιά αντιθετική στη συλλογική liminal εμπειρία.

Ο Lenz του Büchner είναι η διάλυση αυτής της ίδιας υπόσχεσης: η *Wanderschaft* χωρίς *Bildung*, η κίνηση στον χώρο ως σύμπτωμα της κατάρρευσης της υποκειμενικότητας παρά ως μέσο της ανάπτυξής της. Η κίνηση του Lenz στα βουνά δεν οδηγεί κάπου· είναι η ίδια η απόδειξη ότι δεν υπάρχει πλέον συνεκτικό υποκείμενο που να ταξιδεύει. Αυτό κάνει τον Lenz προφητικό για τη νεωτερική εμπειρία — το ταξίδι ως αδυναμία παρά ως ελευθερία.

Συνοψίζοντας: το μοναχικό ταξίδι στη λογοτεχνία κινείται από την ηρωική ατομική δοκιμασία (Οδυσσέας) → στην αστική παιδεία-μέσω-εμπειρίας (Wilhelm) → στην ψυχοπαθολογία της

ασταμάτητης κίνησης (Lenz). Και στους τρεις απουσιάζει η *communitas*· ο εαυτός αντιμετωπίζει τον κόσμο χωρίς το ρυθμιστικό πλαίσιο της τελετουργικής κοινότητας.

IV. Ο σύγχρονος τουρισμός: από τη ρωμαϊκή περιήγηση στο *White Lotus*

Οι ρωμαϊκοί πρόδρομοι

Ο ρωμαϊκός τουρισμός της Μεσογείου είναι ένα πολύ ενδιαφέρον φαινόμενο που σπάνια αναγνωρίζεται ως τέτοιο. Η ρωμαϊκή αριστοκρατία ταξίδευε στην Ελλάδα για *cultural tourism*: Αθήνα, Δελφοί, Ολυμπία, τα νησιά. Ταξίδευε στην Αίγυπτο για να δει τις πυραμίδες και να "ακούσει" τον Κολοσσό του Μέμνονα. Ο Χαδριανός ήταν ένας φιλέλληνας τουρίστας σε βαθμό που σχεδόν ξεπερνά τη σάτιρα. Ο Πausανίας έγραψε στην ουσία οδηγό για τουρίστες — μια *Baedeker* της ελληνικής αρχαιότητας.

Αυτό που χαρακτηρίζει τον ρωμαϊκό τουρισμό είναι η αναζήτηση *πολιτισμικής νομιμοποίησης* μέσα από επαφή με έναν παλαιότερο, "ανώτερο" πολιτισμό. Ο Ρωμαίος αριστοκράτης επισκεπτόταν τα ελληνικά ιερά ως *consumer* πολιτισμού — αλλά και ως ένα είδος προσκυνητή, γιατί τα ιερά ήταν ακόμα λειτουργικά. Η διάκριση τουρισμός/προσκύνημα ήταν λιγότερο σαφής από ό,τι σήμερα.

Το *White Lotus* ως κριτική ανάλυση

Το *White Lotus* (Mike White, HBO, 2021-) είναι ίσως η πιο διεισδυτική σύγχρονη κριτική του καταναλωτικού τουρισμού ως φαινομένου — και είναι εντυπωσιακό ότι το επιτυγχάνει χωρίς ποτέ να γίνει ρητά θεωρητικό.

Κάθε σεζόν τοποθετείται σε μια τουριστική παράδεισο — Χαβάη, Σικελία, Ταϊλάνδη — και χρησιμοποιεί το resort ως liminal χώρο που αντιστρέφει την τελετουργική λειτουργία. Το resort μιμείται τη δομή του προσκυνήματος: αποχωρισμός από την καθημερινή ζωή, διαμονή σε έναν "ιερό" χώρο (το λευκό, καθαρό, απομονωμένο ξενοδοχείο), υπόσχεση μεταμόρφωσης. Αλλά η

μεταμόρφωση δεν έρχεται ποτέ, ή έρχεται μόνο ως αποκάλυψη αδυναμίας.

Αυτό που ο White καταδεικνύει με συνέπεια είναι ότι:

Πρώτον, η *communitas* έχει αντικατασταθεί από τον *ανταγωνισμό* – οι τουρίστες ανταγωνίζονται για status, για εμπειρίες, για επιβεβαίωση της ταυτότητάς τους. Δεν υπάρχει κοινός ιερός στόχος που να τους ενώνει.

Δεύτερον, η σχέση με τον τόπο είναι αποκλειστικά *καταναλωτική*: η Σικελία, η Χαβάη, η Ταϊλάνδη υπάρχουν ως *backdrop* για τα δράματα των τουριστών. Οι ντόπιοι είναι παρόντες ως υπηρέτες, ως αντικείμενα εξωτισμού, ή ως ανθρώπινο υλικό για τις φαντασιώσεις των επισκεπτών.

Τρίτον – και αυτό είναι ίσως το πιο ενδιαφέρον – το resort δημιουργεί μια ψευδο-liminality: οι χαρακτήρες έχουν αφήσει πίσω τους την καθημερινότητα αλλά δεν μπορούν να αφήσουν τον εαυτό τους. Η υπόσχεση "εδώ μπορείς να γίνεις κάποιος άλλος" συντρίβεται πάνω στη μη-διαπερατότητα της ταυτότητας. Αυτό παραπέμπει άμεσα στη διαφορά μεταξύ γνήσιας liminality (η μεταμόρφωση είναι δυνατή γιατί υπάρχει κοινοτικό-τελετουργικό πλαίσιο) και καταναλωτικής ψευδο-liminality (η μεταμόρφωση υπόσχεται αλλά αδυνατεί γιατί δεν υπάρχει ούτε κοινότητα ούτε σκοπός).

V. Μια συνθετική ανακεφαλαίωση

Αν ζωγραφίζαμε ένα φάσμα:

Ελευσίνια → Hajj → Canterbury Tales → Οδυσσέας → Wilhelm Meister → Lenz → Grand Tour → White Lotus

Κινούμαστε από ταξίδια με πλήρη τελετουργική δομή, κοινοτική λειτουργία, και υποσχόμενη μεταμόρφωση, προς ταξίδια όπου η δομή διαβρώνεται, η κοινότητα αδυνατεί, και η μεταμόρφωση αντικαθίσταται από την κατανάλωση εμπειριών.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η σύγχρονη εμπειρία είναι απλώς φθαρμένη εκδοχή μιας αρχαίας αρτιότητας – αυτό θα ήταν νοσταλγικό σχήμα. Σημαίνει ότι η ανάγκη για liminal εμπειρία και για communitas δεν έχει εξαφανιστεί, αλλά οι θεσμοί που τη φιλοξενούσαν έχουν κλονιστεί, και ο καταναλωτικός τουρισμός προσφέρεται να καλύψει το κενό χωρίς να μπορεί να το κάνει. Το *White Lotus* είναι τόσο επώδυνα αναγνωρίσιμο ακριβώς επειδή ο θεατής γνωρίζει – βαθιά και σωματικά – ότι το ταξίδι *έπρεπε* να σημαίνει κάτι, και δεν σημαίνει.

https://www.youtube.com/watch?v=l6dcjlxN6bA&list=RDL6dcjlxN6bA&start_radio=1 9.10

https://www.youtube.com/watch?v=cy0ESPkpW2k&list=RDcy0ESPkpW2k&start_radio=1 sto 10.26